

PALKOVICS BRIGITTA ÉVA

Képtelen képregénytörténet

Képregények a könyvtárakban

„A képregény az egy ronda rajzokkal, bugyuta mesékkel és gatyás fickókkal telezsúfolt csicsás képes újság.” – írta Scott McCloud képregénykészítő¹ *A képregény felfedezése* című 1993-as művében.²

Természetesen csupán ironizált. Kissé eltúlozva ugyan, de a képregényekre vonatkozó közfelfogást igyekezett tükrözni, amelynek megváltoztatására törekedett – többek között – említett írásában is.³ Persze, amikor elmélyülünk majd a témában, rájövünk, hogy hajdanán ezeknél sokkal súlyosabb vádak is érték a műfajt. Tanulmányom célja bemutatni, milyen változásokon ment keresztül elterjedésük éveitől napjainkig a képregények megítélése, legfőképp a könyvtárak, tágabban a kulturális szféra szemszögéből az Amerikai Egyesült Államokban. Szeretnék rámutatni, mennyire rögzös úton jutottak el az újságosok standjaitól a könyvtárak polcaiig. A képregénytörténeti korszakokat az átláthatóság kedvéért a szöveg támpilléreiként fogom felhasználni; elsődlegesen az angol megnevezésükkel.

Keresztes hadjárat a képregények ellen

A legtöbb írás, amelyet a képregények negatív megítélésével kapcsolatban olvastam, átutorja a 'Platinum Age'-nek nevezett korszakot – amely hozzávetőlegesen az 1880-astól az 1930-as évek végéig tartó időszakot öleli fel⁴ –, és kifejezetten a képregényfüzetek megjelenéséhez kapcsolja a műfajt kísérő stigmát. Nem úgy Randall W. Scott, a Michigan State University képregény-gyűjteményének katalogizáló könyvtárosa *Comics Librarianship, A Handbook* című, 1990-es kiadású könyvében. Két esetről is beszámol, amelyek bizonyítják, hogy már a füzetek születése előtt uralkodó típust, az újságok népszerű képregénycsíkjait is leminősítették. Az első történetben egy nyugdíjas professzorral való beszélgetését tárgyalja. Az idős úr elmondása szerint 1936-ban hallgatóként könyvtári kisegítő

¹ McCLOUD, 2015, i. m. <https://www.lambiek.net/artists/m/mccloud.htm> (2018. 04. 29.).

² McCLOUD, Scott, *A képregény felfedezése*, Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2007, 9.

³ McCLOUD 2007, i. m. 10–11.

⁴ SERCHAY, David S., *The librarian's guide to graphic novels for adults*, New York, Neal-Schuman, 2010, 32.

munkát végzett az egyetemi könyvtárban, és az ő feladata volt minden reggel, hogy az újságokból kihelyezésük előtt kitépkedje a képregénycsikokat.⁵ Szinte elképzelhetetlen számomra, hogy egy könyvtárban – ahol ma megfagy a levegő egy pillanatra, és egyszerre szisszen fel mindenki, ha szakadó papír hangját hallják –, külön emberük volt arra, hogy megtépázza a napilapokat. A másik eset kevésbé horrorisztikus. Egy egyetemi könyvtár által újra kiadott 1926-os aprónyomtatványról tesz említést Scott, amiben talált egy idézetet, amely a képregényolvasó fiúkat különnek és elbutítottnak titulálja.⁶ Scott szerint elképzelhető, hogy a társadalmi megítélést befolyásolta a generációs szakadék azok között, akik a képregénycsikok elterjedése előtt nőttek fel és tanultak meg olvasni, és akik utána. Egyrészt a képregényolvasáshoz eltérő kognitív képességek szükségesek, mint az átlagos olvasmányokhoz, és ez zavarhatta az idősebb generációkat; másrészt a közvélekedés úgy tartotta, hogy a képes történeteket gyerekeknek és írástudatlanoknak készítik. Valószínűleg az egyetemen dolgozók amellet, hogy diákjaikat „megóvják,” azt akarták elkerülni a képregénycsikok kirekesztésével, hogy mások műveletlennek bélyegezzék őket, és megszólják intézményüket.⁷

A képregények aranykora, tehát a 'Golden Age' 1938-ban kezdődött az *Action Comics* című sorozat kezdő számának megjelenésével, amelyben Supermant mutatta be a később *DC Comics* néven ismert kiadó. Az ezt követő években olyan, ma is töretlen népszerűségnek örvendő karakterek születtek meg, mint Batman és Wonder Woman.⁸ Arról, hogy a kulturális szféra hogyan vélekedett az új műfajról, több a korszakban megjelent publikáció is képet adhat nekünk.

Sterling North irodalomkritikus 1940-ben adta közre *A National Disgrace* című cikkét a *Chicago Daily News*-ban. North a képregényfüzeteket mérgező gombaszaporulatokhoz hasonlította. Kritizálta a kiadványok szövegét, rajzait és nyomdai minőségét. Nemcsak egyszerűen rossznak, de a fiatalságra veszélyesnek is ítélte őket: „Durva feketéik és vöröseik tönkreteszik a gyermek természetes színérzékelését; az általuk bőr alá fecskendezett szex és gyilkosság türelmetlenné teszi a gyermeket a jobb, ámbár nyugodtabb történetekkel szemben.”⁹ Felszólítja a szülőket és tanárokat, hogy lépjenek fel a füzetek ellen, és a képregényvásárlás ellenszereként a könyvtárak és könyvesboltok látogatását ajánlja. Allítása sze-

⁵ SCOTT, Randall W. *Comics Librarianship, A Handbook*, Jefferson, London, McFarland & Company, 1990, 11.

⁶ SCOTT 1990, i. m. 12. Habár sem az eredeti könyv, sem Scott nem jelöli meg pontosan, honnan származik az írás, kis szerencsével sikerült rátalálnom: az *Asbury Park Press* nevű New Jersey-beli újság 1923. november 30-i számában jelent meg *The Drug of Reading* címmel.

⁷ SCOTT 1990, i. m. 12–13.

⁸ HOLSTON, Alicia, *A Librarian's Guide to the History of Graphic Novels = Graphic Novels and Comics in Libraries and Archives: Essays on Readers, Research, History and Cataloging*, szerk. Robert G. Weiner, Jefferson, McFarland & Company, 10.

⁹ NORTH, Sterling, *A National Disgrace* (= *Chicago Daily News*, 1940) című munkáját idézi SERCHAY, David S., *The librarian's guide to graphic novels for children and tweens*, New York, Neal-Schuman, 2008, 134.

rint: „a szülőt, aki nem szerzi meg gyermekének ezt az orvosságot, hanyag gondatlanság terheli.”¹⁰

Habár még a tömeghisztériát megelőző években járunk, már most előkerült egy büntetőjogi kifejezés, és a helyzet csak egyre drámaibb lesz. Nem lépünk nagyot az időben:

1941-ben két cikket jelentetett meg a témában Stanley Kunitz Pulitzer-díjas költő a *The Wilson Library Bulletin* magazinban, amelyben saját rovata volt.

Librarians To Arms című írásában többek között North vezércikkét is tárgyalta, egyetértett vele abban, hogy a képregényeken nevelkedő gyermek sérül, és úgy vélte, közömbös lesz számára minden nyugodtabb kikapcsolódási forma. Továbbá, vitatta egy a Columbia Universityn dolgozó professzor állítását, miszerint a képregények segíthetnek az olvasáskészség fejlesztésében és a tanulásban. Szerinte a képregények csak annyira képesek, hogy megteremtsenek „egy generációnyi rohamosztagost,¹¹ körzetvezető nácit, és durva, vakmerő szuperembert.”¹² Azzal zárja gondolatmenetét, hogy felteszi a kérdést a könyvtárosoknak: mit fognak tenni ez ellen?

Következő, *The Comic Menace* címet viselő cikke egy olyan könyvtáros hölgy kálváriáját tárta az olvasók elé, akit a vezetőség „kényszerített rá,” hogy képregényfüzeteket rakjon ki a fiataloknak az olvasószobába, mert az számos előnye között segíti őket az olvasásban. Amikor megpróbálta eltávolítani azokat, fellengzősnek titulálták, és tudára adták, amíg ott dolgozik, köteles az igazgatóság kéréseit teljesíteni, amíg azok nem ütköznek az intézmény szabályzatával. Mesél egy másik könyvtárosról is, aki azzal a ravasz módszerrel csalta törbe olvasóit, hogy képregényes feliratokkal látta el a könyvespolcokat, majd mikor adott címet keresték volna nála, elmondta, hogy nem is tartanak képregényeket, és más történeteket ajánlott helyettük.¹³

Mindhárom eddig tárgyalt szövegből egyértelműen kiderül, hogy a műfaj ellenzői szerepvállalást vártak az ügyben a könyvtárosoktól. Az szintén leszűrhető, hogy a képregényeknek akadtak védelmezők is. Közéjük tartozott Gweneira Williams gyermekkönyvtáros és Jane Wilson középiskolai könyvtáros is:

1942-ben a *Library Journal*-ben jelent meg közös cikkük, a *They Like It Rough*, amelyben a kérdésre, hogy mit fognak tenni a könyvtárosok a képregények ügyében, azzal a kérdéssel válaszoltak: „Miért kellene bármit is tenni?”¹⁴ Majd annak a félelemnek az eloszlására, hogy a gyerekeket teljesen elrontják a képregények, kifejtették, hogy egy általuk általános iskolai felsősök körében végzett fel-

¹⁰ NORTH, Sterling, *A National Disgrace* (1940) című munkáját idézi SERCHAY 2008, i. m. 135.

¹¹ A Star Wars filmekben a sötét oldalt szolgáló katonák.

¹² KUNITZ, Stanley, *Librarians To Arms* (= *Wilson Library Bulletin*, 1941, 15, 670–671) című munkáját idézi SERCHAY 2008, i. m. 135.

¹³ KUNITZ, Stanley, *The Comic Menace* (= *Wilson Library Bulletin*, 1940, 15, 846–847) című munkáját dolgozza fel SERCHAY 2008, i. m. 135–136.

¹⁴ WILLIAMS, Gweneira, WILSON, Jane, *They Like It Rough They* (= *Library Journal*, 1942, 67, 204) című munkáját idézi SERCHAY 2008, i. m. 136.

mérésből kiderült, hogy a gyerekek azért kedvelik a füzeteket, mert kalandosak és izgalmasak, a hősök pedig legyőzik benne a rosszfiúkat. Szerintük tehát, habár gyenge minőségűek a kiadványok, nem veszélyesebbek ezek a történetek, mint bármelyik klasszikus tündérmese.

A veszélyre figyelmeztető írások áradata természetesen nem állt meg, és egyre erősebb befolyással bírtak a felnőtt társadalom körében. A kiadók már 1941-ben felismerték, hogy tenniük kell valamit a kétségek eloszlatására, és szerkesztőbizottságokat állítottak fel oktatókkal, pszichiátereikkel és közkedvelt hírességekkel. Azt remélték, hogy a tagok neveinek a füzetekben való feltüntetésével lecsitítják a kedélyeket, de ez az erőfeszítés kevésnek bizonyult.¹⁵

Vannak, akik az aranykor részeként, mások külön korszakként kezelik az 'Atomic Age' néven emlegetett, a II. világháború után kibontakozó időszakot. Ekkor kezdett alábbhagyni a szuperhős témájú képregények népszerűsége, és ezzel párhuzamosan növekedett az érdeklődés a sci-fi – főleg az nukleáris sugárzással kapcsolatos, innen a korszak neve –, a horror és a krimi típusú történetek iránt.¹⁶ Utóbbi két műfaj felemelkedése tovább rontott a képregények megítélésén. Olyan közösségek, főleg szülői csoportok megalakulásához járultak hozzá, amelyek minden lehetséges módon igyekeztek bojkottálni a kifogásolható címek eladásait. Listákat is készítettek az általuk elfogadhatónak és a veszélyesnek vélt címekről, amelyeket újságokban is közreadtak. Ezeket gyakran könyvtárosok is véleményezték; továbbá cikkek megjelentetésével támogatták a mozgalmat.

A *Library Journal* lapjain jelent meg 1948-ban Jean Gray Harker, korábbi ifjúsági könyvtáros cikke *Youth's Librarians Can Defeat Comics* címmel. A szokásos panaszok mellett arra figyelmeztetett, hogy a képregények erkölcsileg megrontják a fiatalságot azzal, ahogyan a bűntényeket tálalják, sőt mi több, ötleteket is adnak nekik a helytelen cselekvésre. Kritikával illette a gyermekkönyvtárosokat, mert szerinte alulképzettek, és ezért nem képesek a gyermekek olvasási szokásait megfelelő irányba terelni: el a képregényektől.¹⁷

Az 1948-as év több szempontból is fontos. Létrejött az *Association of Comics Magazine Publishers*, amely a kiadók kísérlete volt az öncenzúrára. Szabályzatot készítettek, amely tartalmazta például, hogy a történet nem tüntetheti fel szimpatikus fényben a bűncselekményeket, továbbá női karaktert nem lehetett egyetlen módon ábrázolni. Annak a füzetnek, amely megfelelt a követelményeknek, jóváhagyó pecsét került a borítójára, így adva a vevő tudtára, hogy a termék biztonságos. A kísérlet kudarcba fulladt, mert sok kiadó nem akart csatlakozni a szövetséghez, és olyanok is akadtak, akik engedély nélkül használták a pecsétet.¹⁸

Fredric Wertham pszichiáter szintén ebben az évben kezdte meg hadjáratát

¹⁵ SERCHAY 2008, i. m. 136–137.

¹⁶ *Képregényes alapfogalmak – Golden Age*, <http://halozsak.hu/hzs-tudastar/kepregony-es-alapfogalmak#goldenage> (2018. 04. 29.).

¹⁷ HARKER, Jean Grey, *Youth's Librarians Can Defeat Comics* (= *Library Journal*, 73[1948], 21) című művét dolgozza fel SERCHAY 2008, i. m. 137.

¹⁸ SERCHAY 2008, i. m. 137.

a műfaj ellen. Miután felfedezte, hogy fiatalkorú bűnöző kezeltjei közül sokan olvasnak képregényeket, interjút adott a *Collier's Magazine*-nak a témában *Horror in the Nursery* címen, majd publikált több neves folyóiratban is. A *The Psychopathy of Comic Books* nevű 1948-as szakmai fórumon szintén előadta nézeteit. Felfedezését, miszerint a képregények olvasása bűnözéshez vezet, nagy számban kommentálták.¹⁹ Megkezdődött a hisztéria. Az országban több helyen rendőri beavatkozások történtek, és törvényi keretek között kezdték szabályozni a képregények forgalmazását. Ez év október 26-án hatalmas képregényégetést tartottak Spencer városának lakói, amelyen részt vettek gyerekek, szülők és tanárok egyaránt. Az újságok lehozták a hírt, és az elkövetkező hónapokban számos közösség követte a példájukat.²⁰

Wertham, sikerén felbuzdulva, 1954-ben kiadta *Seduction of the Innocent* című könyvét, melyet gondosan beharangoztatott minden rendelkezésére álló médián keresztül.

Művében a már említett megállapításán kívül írt például a képregények: aggasztóan erotikus, esetenként homoerotikus töltetéről; szadomazochista, fasiszta karaktereiről; szerepéről abban, ahogy a gyermekek tekintélytisztelete sérül; olvasási nehézségeket okozó hatásokról. Olyan abszurd dolgokra hívta fel a figyelmet, mint hogy ha közelről nézünk egy félmeztelen férfit ábrázoló rajzot, a férfi válla külső női nemi szervre emlékeztet, és ezt a gyermeki szem rögtön észreveszi. Azt el kell ismerni, hogy bizonyos aspektusai a művének akkor létező problémára hívták fel a figyelmet: a legfiatalabb gyermek is hozzáfér felnőtt tartalmú képregényekhez. Viszont teljesen figyelmen kívül hagyta például a tény, hogy nemcsak kisgyermekek olvassák a műfajt. Habár azt állította, hogy hét év gondos vizsgálódás eredményeit taglalja könyvében, azokat nem támasztotta alá pontos adatokkal, továbbá semmiféle tudományos módszerrel vagy korábbi felfedezéssel.²¹ Mindezek ellenére a műve nagy népszerűségnek örvendett, többek között a *Library Journal* is tárgyalta.

A fokozódó zúgolódások orvoslására még a *Seduction* megjelenésének évében meghallgatásokat szervezett az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa. A tanúk között volt Wertham is, aki vallomásában így nyilatkozott: „Úgy gondolom, Hitler kezdő volt a képregényiparhoz képest.”²²

Az üggyel foglalkozó szenátusi albizottság mindent összevetve arra jutott, hogy nincs kapcsolat a képregények és a fiatalkori bűnözés között, viszont a képregénykiadók öncenzúrája segíthet az elégedetlen közösségek megbékítésében. Még 1954-ben létrejött a *Comics Magazine Association of America*. Elkészítették

¹⁹ SERGI, Joe 2012, *1948 – The Year Comics Met Their Match*, <http://cblfd.org/2012/06/1948-the-year-comics-met-their-match/> (2018. 04. 29.).

²⁰ WERTHAM, Fredric, *Seduction of the Innocent* (New York, Rinehart & Company, 1954) című művét tárgyalja HAJDU, David, *The ten-cent plague, The great comic-book scare and how it changed America*, New York, Picador, 2009, 93–97, 114–117.

²¹ HAJDU 2009, i. m. 228–244.

²² SERGY 2012, i. m.

a korábbi, 1948-as verzióhoz nagyon hasonló, további kiegészítésekkel bővített szabályozásukat. Többek között nem volt szabad vulgáris szavakat használni, erkölcstelen módon karaktereket ábrázolni, a hatóságokat nem tüntethették fel rossz színben, a történeteknek a jó győzelmével kellett végződnie, nem promótálhatták a válást vagy a szülőkkal szembeni tiszteletlenséget, nem reklámozhattak narkotikumokat. Felállították a *Comics Code Authority*-t, amely hivatal az előírások betartását felügyelte. A kiadóknak most sem volt kötelességük csatlakozni, de a túlélésük érdekében szükségessé vált. A hivatal által elfogadott képregényekre rákerült a pecsét, melyen a következő felirat állt magyarra fordítva: A képregény-szabályozási hivatal által jóváhagyva. A CCA megalapítása véget vetett a képregények ellen folyó keresztes hadjáratnak. A szabályozás következményeként viszont például az *EC Comics*, akik főleg horror témájú kiadványokkal foglalkoztak, 1956-ra egy kivétellel minden címüket törölték.²³

A korszak tehát erősen képregényellenes hangulatban telt, és a könyvtárosok látván az eseményeket, és mondhatni válaszként a nekik célzott folyamatos felhívásokra, igyekeztek alternatívával szolgálni a gyermekeknek a képregények helyettesítésére, általában sikertelenül. A gyerekek meg tudták venni maguknak a füzeteket, ha nem találták meg a könyvtárban. A pedagógusok és könyvtárosok valószínűleg sérelmezték, hogy veszítettek a kontrollból a gyermekek olvasási szokásai felett, és sokan egyébként sem értették, miért szerethető a műfaj, amelynek vélhetően még károsító hatása is van az olvasáskészségre.²⁴ Ezeken felül, úgy vélem, hogy a könyvtárosok, mint individuumok nemcsak gyakorlati hozzáállását, de benső ellenérzéseit is erősen befolyásolhatták az őket ért kritikák, és a képregényekről való közvélekedés is, hiszen éppen a köznek kívántak megfelelni, igényeiknek a művelődés és fejlődés kapcsán eleget tenni. Minden tényezőt figyelembe véve érthető, hogy még évtizedekig éreztette hatását a stigma a könyvtári világban.

A stigma lassú kikopása

’Silver Age’-nek nevezik az 1956-al kezdődő időszakot. A szabályozás bevált, a kedélyek lassan lecsillapodtak. A kiadóknak viszont kreatívnak kellett lenniük, ha újra jövedelmező eladási mutatókat akartak produkálni. Visszatértek a szuperhősképregények kiadásához, a megkötések sora miatt most valóban a gyermeki olvasótáborot megcélozva, melynek eredményeképp az időszakban kijött történetek színesebbek, vidámabbak és néhol jóval komolytalanabbak voltak elődeiknél. A *DC Comics* nagy visszatérője *The Flash* nevű szupersebességű karaktere

²³ SERCHAY 2008, i. m. 138–140; *The Comics Code of 1954*, <http://cblfd.org/the-comics-code-of-1954/> (2018. 04. 29.).

²⁴ NYBERG, Amy Kiste, *How Librarians Learned to Love the Graphic Novel = Graphic Novels and Comics in Libraries and Archives: Essays on Readers, Research, History and Cataloging*, szerk. Robert G. Weiner, Jefferson, McFarland & Company, 2010, 28–29.

volt, kisebb módosításokkal. A *Marvel* 1961-ben dobta piacra *The Fantastic Four* című sorozatát.²⁵ Az 1960-as évek második felében megjelentek az *Underground Comics*, vagy gyakrabban *Comix* néven emlegetett magánszemélyek által nyomtatott és terjesztett képregények. Ez a mozgalom az ellenkultúra része volt, így érthető módon a felnőtt közönséget célozta meg kiadványaival, és nem felelt a CCA-nak. Az alkotók előszeretettel nyúltak a drog és szex témákhoz, így terjesztő társaikkal együtt gyakran kerültek szembe a törvénnyel.²⁶

Mindezen változásokkal párhuzamosan a tudományos világ nyitott a képregények felé, lépésről lépésre a kulturális szférát is ebbe az irányba terelve.

A. W. Sadler, egy vallástudománnyal foglalkozó egyetemi professzor 1964-ben az *American Quarterly*-ben tette közzé *The Love Comics and American Popular Culture* című tanulmányát, amelyben a romantikus képregényeket elemezte. Nem csak azért volt jelentős Sadler írása, mert egy lenézett műfajt tárgyalt tudományos igénnyel, hanem azért is, mert pozitívan nyilatkozott róla. Úgy vélte, hogy a romantikus füzetek azzal, hogy az emberben azt az érzetet keltik, hogy minden úgy van rendben és jól a világon, ahogy van, bizonyos stabilitást hoznak a társadalomba. Ezáltal „a popkultúra beteljesíti legjelentősebb funkcióját.”²⁷

Az akadémiai szintér hatalmas előrelépése volt a *Journal of Popular Culture* című tudományos folyóirat elindulása 1967-ben, amely Ray B. Browne kutató nevéhez fűződik. Ő alapította továbbá két évvel később az Ohio állambeli Bowling Green State University könyvtárának a *Popular Culture Library* nevű különgyűjteményét, és később a *Popular Culture Association* egyesületet is 1970-ben. Utóbbiban társa volt Russel B. Nye, a Michigan State University professzora, akivel a képregények és más popkulturális alkotások ügyét hasonló szenvedéllyel képviselték és kutatták, továbbá baráti kapcsolatot is ápoltak.²⁸

A képregényeket elfogadó, vagy inkább befogadó magatartás lassan kezdte meghódítani a könyvtárosokat. Ezt bizonyítja Ann Prentice, a könyvtártudomány professzorának *The Comics Scene* című írása is, amely 1968-ban jelent meg a *Library Journal* lapjain:

Prentice úgy vélte, hogy „Nem minden képregény degradáló, erőszakos és jelent biztos utat a bűnözéshez.” A korábbi kritikákra való reflektálás után néhány előnyét is kiemeli a műfajnak, mint például, hogy megszeretheti az olvasást, továbbá engedi egy kicsit álmodozni az olvasót, elrepíti egy ideálisabb világba.

²⁵ NYBERG 2010, i. m. 30. *The Silver Age of Comic Books*, <http://vtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/UsefulNotes/TheSilverAgeOfComicBooks> (2018. 04. 29.).

²⁶ SERCHAY 2010, i. m. 35.

²⁷ SADLER, A. W., *The Love Comics and American Popular Culture* (= *American Quarterly*, 1964, 16, 48–90) című munkáját idézi ELLIS, Allen, HIGHSMITH, Doug, *About Face, Comic Books in Library Literature = Serials Review*, 26(2000), 2, 30.

²⁸ ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 30–31; *Conversations with Scholars of American Popular Culture*, 2002, http://www.americanpopularculture.com/journal/articles/fall_2002/browne.htm (2018. 04. 29.).

Szerinte a könyvtáraknak érdemes lenne helyet biztosítaniuk a képregényeknek az állományukban, és néhány címet is ajánl a kezdéshez.²⁹

Az ezüstkor végét a képregénysorozatokba beszivárgó komolyabb témák hozták el. 1971-ben Stan Lee képregényíró az Egyesült Államok Egészségügyi Oktatási és Jóléti Minisztériumának felkérésére írt egy Pókember történetet, amelyben a drogok használatának negatív hatásaira hívja fel a figyelmet. A CCA nem hagyta jóvá a történetet taglaló számokat, azokat mégis piacra bocsátotta a Marvel kiadó. Ez végül még ebben az évben a szabályzat revíziójához vezetett: narkotikumok ábrázolása abban az esetben engedélyezett, ha azoknak veszélyeire hívják fel a figyelmet vele. A horror karakterek használatának ügyében is enyhítés történt, hogy az olyan iskolákban is tárgyalt klasszikusok, mint a Drakula vagy a Frankenstein kiadásra kerülhessenek képregény formában.³⁰ Ez utóbbi változás is a kulturális szféra nyitását vetítette elő a műfaj felé.

A 'Bronze Age' 1970-től – avagy Jack Kirby, elismert képregényalkotó DC Comics-hoz szerződésétől –, 1986-ig tartott. A CCA szabályzatának enyhülése fényében egyre komolyodtak a szuperhősképregények, sokszor egészen sötét hangulatú történetek kerültek a piacra. Meg akarták mutatni az alkotók a már meglévő és a leendő olvasóknak, hogy képesek realisztikusabb, a kor társadalmi problémáit érintő műveket létrehozni: foglalkoztak a vietnámi háború hatásaival; igyekeztek visszavenni a női karakterek szexista ábrázolásmódjából; megjelentek az első afroamerikai és egyéb színes bőrű szuperhősök, és a rasszizmus mint téma. A horror műfajhoz is vissza-visszatértek, ez gyakran keveredett vallási elemekkel. Ebben az időszakban született meg Swamp Thing karaktere, és az ő sorozatában debütáló John Constantine is, az ő történeteikben a misztikum sokszor keveredik társadalmi problémákkal és politikával.³¹

Az 1970-es években jelentős mennyiségű a képregényeket tárgyaló tudományos ismeretterjesztő mű látott napvilágot. Köztük Jim Steranko a *Steranko History of Comics* című két kötetes történeti írása 1970 és 1972-ben, és Reinhold Reitberger és Wolfgang Fuchs *Comics, Anatomy of a Mass Medium* című szintén 1972-es könyve is.³² Majd a médium pozitív megítélését tovább erősítette, legfőképp könyvtárosok köreiben, Will Eisner:

Eisner, aki akkor még The Spirit nevű képregénykarakteréről és annak történeteiről, továbbá a képregénykészítés oktatásának terén végzett munkájáról volt híres, cikket írt *Comic Books in the Library* címen. 1974-ben a *School Library Journal*-ben jelentette meg írását, amelyben a képregényeknek az oktatásban való felhasználását tárgyalta, sőt mi több, támogatta és ajánlotta. Emellett arra is fel-

²⁹ PRENTICE, ANN E., *The Comics Scene* (= *Library Journal*, 1968, 93, 59) című munkáját idézi ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 31.

³⁰ SERCHAY 2008, i. m. 140–141.

³¹ HOLSTON 2010, i. m. 11. *The Bronze Age of Comic Books*, <http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/UsefulNotes/TheBronzeAgeOfComicBooks> (2018. 04. 29.).

³² ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 24.

hívta a figyelmet, hogy a képregényeknek ott lenne a helyük az iskolai könyvtárak polcain.³³

A könyvtárosok publikációi között ugyanebben az időben elkezdtek megjelenni azok a cikkek, amelyek már nem arról szóltak, hogy értékes és gyűjtésre alkalmas-e a műfaj, hanem ahhoz igyekeztek használható információkkal szolgálni, hogyan érdemes a gyűjtésükbe belefogni; később ez a hozzáállás lett a standard. Az egyik ilyen cikk 1972-ből John A. Parkertől származott *Literature of the Comics, A Guide to Recent Works* címen, amelyet a *Virginian Librarian* című folyóiratban adtak közre.³⁴ 1974-től már több olyan írás is felbukkant, amely könyvtárak képregénygyűjteményeivel kapcsolatos sikerekről számolt be.

Jan Ballard és Christine Kirby a Florida Public Library dolgozói *Batman? Spiderman? Archie? In the Library???* című írásukban a képregények ifjúsági gyűjteményükbe való beépítésükről tájékoztatták a szakmát a *School Library Journal* ugyanazon számában, amelyben Will Eisner is publikálta már említett cikkét. Feltették a kérdést, hogy miért gyűjtene egy könyvtár képregényeket, hogy rögtön meg is válaszolják: „Mert a gyerekek olvassák. Kell más indoklás?”³⁵

1978-ban adták ki Will Eisner az *A Contract With God and Other Tenement Stories* című művét. Egy Baronet Press nevű kisebb kiadó gondozásában jelent meg, később viszont látva a mű sikerét, a nagy és ismert kiadók is érdeklődni kezdtek a *graphic novel*³⁶ műfaj iránt. A képregényüzletek után a könyvesboltok is elkezdtek forgalmazni ezeket a fajta kiadványokat, így szélesebb olvasói réteghez értek el, mint a füzetek. Az 1980-as évekre megnyílt a kapu azok előtt az alkotók előtt is, akik mind művészetileg, mind irodalmilag újat vagy merészet akartak létrehozni a képregények világában. A hosszabb, kerek történetekkel operáló, igényesebb és strapabíróbb kötésű művek lassan elkezdtek megváltoztatni a képregényekről kialakult képet a közvéleményben.³⁷

Az 1980-as évek első felében érdekes vita bontakozott ki egy cikk körül a *School Library Journal* lapjain.

A *School and Community* nevű folyóiratban Larry D. Dorrell és Muriel Battle *The Comic Book Caper* című írásukban iskolai könyvtárak képregény-gyűjteményével kapcsolatos észrevételeiket osztották meg. Eszerint a gyűjtemény növekedést idézett elő a látogatók és kölcsönzők számában, továbbá a képregények

³³ Eisner, Will, *Comic Books in the Library* (= *School Library Journal*, 21[1974], 2) című művét tárgyalja ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 32; GRENNAN, Rory, *Will Eisner Week* 2016, <https://fsuspecialcollections.wordpress.com/2016/03/01/will-eisner-week-2016/> (2018. 04. 29.).

³⁴ ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 31.

³⁵ BALLARD, Jan és KIRBY, Christine, *Batman? Spiderman? Archie? In the Library???* (= *School Library Journal*, 21[1974], 2, 77) című munkáját idézi ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 32.

³⁶ Továbbiakban: GN.

³⁷ CORNOG, Martha, PERPER, Timothy, *Introduction: Origin Stories = Graphic novels beyond the basics: insights and issues for libraries* szerk. Martha Cornog, Timothy Perper, Santa Barbara, Libraries Unlimited, 2009, xviii-xix.

olvasása pozitív viselkedésbeli változásokat eredményezett, és a szülőktől pedig nem érkezett semmiféle panasz.³⁸

Az erre reagáló írások szerzőinek némelyike egyetértett, és példával is szolgált, mások az 1950-es évek visszhangjaként kritizálták azokat a könyvtárosokat, akik ilyen fajta „szeméttel” akarják bevonni a gyerekeket. A vita szépen lassan elhalt, közben pedig előkerült az a téma, hogy a könyvtárosoknak a képregények iránt elhivatott olvasók és kutatók igényeinek ugyanúgy igyekezniük kell megfelelni, mint bármely más terület szerelmeseinek.³⁹ Randall W. Scott, aki ekkor már a Michigan State University képregény-gyűjteményének katalogizálásával foglalkozott, 1984-ben publikált egy írást *Comics Alternative* címen, érintve az előbb említett témakört. Többek között megjegyezte: „[...] érdemessé vált felülvizsgálni a gyűjtőköri szabályzatainkat.”⁴⁰

Habár a legtöbben még mindig nem tekintették valódi, értékes művészeti formának, a korszakban a mérleg egyértelműen a képregények elfogadásának oldalára húzott. Ebben közrejátszott az is, hogy vizsgálni kezdték a televízió viselkedésre gyakorolt hatását, és így ez a jelenség vette át a veszélyforrás szerepét, amelytől meg kell védeni a fiatalokat.⁴¹ Azt hiszem, minden felnövekvő generációra jut egy ilyen bűnbak, manapság a mobiltelefonokat támadják sokan.

Bekerülés a kánonba

A 'Modern Age', vagyis modern kor olyan címek megjelenésével kezdődött 1986-ban, mint Frank Millertől a *Dark Knight* vagy Alan Moore-tól a *Watchmen*. Ez a korszak még ma is tart, és az élet által megkeményített szuperhősök, az antihősök és az egyszerű emberből megmentővé vált, emberi problémákkal küzdő karakterek uralják, természetesen a GN formátummal és műfajaival karöltve.⁴²

Az 1980-as évek második felére a CCA képregénykiadókra gyakorolt hatása meggyengült. A népszerű kiadók sok felnőtteknek szóló füzetet hoztak ki, amelyeknek nem kellett megfelelniük a szabályozásoknak, az új független kiadók közül pedig voltak olyanok, amelyek alapvetően nem is csatlakoztak már a kiadók egyesületéhez, így nem mutatták be kiadványaikat. 1989-ben újabb revízió esett át a szabályzat, már engedélyezett volt például a homoszexualitásra való utalás a képregényekben, ameddig az a rajzokban nem jelent meg egyértelműen.⁴³

Szintén ezekben az években fedezték fel maguknak a könyvtárak a GN formá-

³⁸ DORRELL, Larry D., BATTLE, Muriel, *The Comic Book Caper* (= *School and Community*, 67[1980], 10, 14–15) című művét tárgyalja ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 34.

³⁹ ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 33–34.

⁴⁰ SCOTT, Randall W., *Comics Alternative* (= *Collection Building*, 1984, 6, 23–25) című munkáját idézi ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 34.

⁴¹ NYBERG 2010, i. m. 30.

⁴² HOLSTON 2010, i. m. 10–11.

⁴³ SERCHAY 2008, i. m. 141.

tumot, és ennek hatására a kiadók már nemcsak önálló műveket, de gyűjteményeket is adtak ki bekötött formátumban.⁴⁴

Patrick Jones írt elsők között a GN-ről a könyvtárak nézőpontjából. 1988-ban jelent meg *Getting Serious about Comics* címen a cikke a *Voice of Youth Advocates* című folyóiratban, amelyben általánosan tárgyalta a GN-t és a *trade* kiadásokat, majd megállapította, hogy illik rájuk a könyv kifejezés, és ennek fényében érdemes lehet gyűjteni őket még az olyan könyvtárakban is, ahol mondjuk a képregényfüzeteket mellőzik.⁴⁵

1989-ben már arról írnak a periodikákban, hogy azok a könyvtárak, amelyek képregényfüzeteket és GN-eket gyűjtenek, a kiadványok kedvező hatásairól számoltak be: segítenek a felhasználóknak abban, hogy új érdeklődési köröket találjanak, és ami talán még fontosabb, bevonzzák a bizonytalanabb olvasókat is.

Randall W. Scott 1990-ben adta ki *Comics Librarianship: A Handbook* című művét, amely a könyvtártudományi szakirodalom terén az elsők között volt, amely a képregényekkel foglalkozik. Pozitív kritikákat kapott, és sokan hivatkoztak⁴⁶ és hivatkoznak rá ma is. Arról ír benne, milyen tapasztalatokat szerzett képregény-könyvtárosként, hogyan lehet a leghatékonyabban gyűjteményt építeni és rendben tartani, mi kell ahhoz, hogy jó könyvtárosai legyünk egy ilyen kollekciónak.⁴⁷

1992-ben Art Spiegelman *Maus: A Survivor's Tale* című GN művével elnyerte a Pulitzer-díjat. Ez volt az első alkalom, hogy ekkora elismerésben részesült egy képregénykészítő.⁴⁸ Új időszak kezdődött a könyvtárak és képregények kapcsolata számára. Az ezt követő években, bár nem feltétlen csak az elismerésből kifolyólag, a kapcsolódó könyvtárosi publikációk már főleg a GN és *trade* kiadványokkal foglalkoztak, háttérbe szorítva a képregényfüzeteket. Abban a legtöbbben egyetértettek, hogy érdemes gyűjteni, de az vitatéma volt, hogy csak fiataloknak vagy felnőtteknek is értékes olvasmány lehet-e. További téma volt az 1990-es években a képregényolvasás tanulásra és olvasáskészségre való hatása, de már nem a veszélyeit, hanem az előnyeit tárgyalták.⁴⁹ 1998-ban a *Serials Review*-ban kijött Michael R. Levin *Comic Books and Graphic Novels: What to Buy?* című cikke.⁵⁰ Tehát ebben a műfajban is eljutottak oda, hogy nem a miért volt már a kérdés, hanem a mit és hogyan.

A képregények a kétezres évekre bejutottak a legtöbb iskolai és közkönyvtárba, a folyóiratok pedig nem győztek írni a műfajról, most már beleértve a *mangát*

⁴⁴ MILLER, Steve, *Developing and Promoting Graphic Novel Collections*, New York, Neal-Schuman, 2005, 15.

⁴⁵ JONES, Patrick, *Getting Serious about Comics* (= *Voice of Youth Advocates*, 1988, 11, 15–16) című munkáját tárgyalja ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 35.

⁴⁶ ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 35–36.

⁴⁷ SCOTT 1990, i. m.

⁴⁸ MILLER 2005, i. m. 15.

⁴⁹ ELLIS, HIGHSMITH 2000, i. m. 36–38.

⁵⁰ MILLER 2005, i. m. 17.

is, ami hódítani kezdett. Rengeteg szemle jött ki a régi és új GN címekről, hogy a könyvtárakat ellássák ajánlásokkal. Az American Library Association is a GN-t választotta a 2002-es év *Teen Read Week* eseményére témaként.⁵¹ Továbbá több szakirodalmi művet is kiadtak ezekben az években a GN és könyvtárak kapcsolatának ismertetésére és a hasznos ismeretek átadására.

A könyvtárosok részéről tanúsított pozitív szerepvállalás Neil Gaiman író t megindította. Következő szavai a 2002-es nyári ALA konferenciát kommentálva hangzottak el tőle, amelyen Art Spiegelmannal együtt ő is részt vett:

„[a könyvtárosok] Tudták, hogy igény van a *graphic novel* kiadványokra, és odajöttek hozzánk, hogy megkérjenek „Mondjátok el, mit kell tudnunk. Keresik őket az emberek, mi pedig még azt sem tudjuk mik is valójában.” Annál a pontnál, emlékszem, kint álltunk Atlantában az esőben. Art Spiegelman elővett egy cigarettát, én pedig azt mondtam neki „Minden megváltozott. Ez nem az a világ, amelyben a múlt héten léteztünk.” És valóban, hirtelen egy olyan világgá vált, amelyben nyertünk. Abban a pillanatban a harc, ami azért folyt, hogy a képregényeket komolyan vegyék és a világ részei lehessenek, sikerrel zárult.”⁵²

A Marvel Comics 2001-ben kilépett a képregénykiadók egyesületéből, így a CCA befolyása tovább gyengült, 2007-re már csak néhány kiadó maradt a fennhatóságuk alatt, és 2011-re végül a Comics Magazine Association of America bejelentette, hogy a szabályzat szellemi tulajdonjogát eladta a *Comic Book Legal Defense Fund* nonprofit szervezetnek. A CBLDF fő célja, hogy az alkotókat, kiadókat és forgalmazókat védelmezze az amerikai alkotmány első kiegészítésének nevében.⁵³

A képregények saját díjaikon kívül folytatják az irodalmi díjak bezsebelését, a *The Sandman, Overture*, Neil Gaiman író képregénysorozatának gyűjteményes kötete 2016-ban nyert Hugo-díjat *Best Graphic Story* kategóriában.⁵⁴ Emellett egyre több film és sorozat készül belőlük, ennek épp fénykorát éljük.⁵⁵ A filmek gyakran növelik az érdeklődést az adaptált címek képregényei iránt.⁵⁶

Csupán kicsivel több, mint száz évet ölel fel a modern képregénytörténet, mégis rengeteg mindent megélt ez a médium. Rögös volt az útja, hiszen a papír és a tinta minőségétől kezdve a grafikai megvalósításon keresztül a témáikig mindenben találtak kivetnivalót kritikusai. Szemétnek, sőt, veszélyes szemétnek bélyegezték meg, majd elfelejtették, később újra felfedezték maguknak és elfo-

⁵¹ MILLER 2005, i. m. 18–19.

⁵² Neil Gaiman egyik interjúját idézi SERCHAY 2010, i. m. 6.

⁵³ SERCHAY 2008, i. m. 141. *The Comics Code*, <http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/UsefulNotes/TheComicsCode> (2018. 04. 29.).

⁵⁴ *The Sandman: Overture*, Wins Best Graphic Story at the 2016 Hugo Awards, 2016, <https://www.vertigocomics.com/blog/2016/08/22/the-sandman-overture-wins-best-graphic-story-at-the-2016-hugo-awards> (2018. 04. 29.).

⁵⁵ ARRANT, Chris, *The Full COMIC BOOK Television Release Schedule*, 2018, <https://www.newsarama.com/30432-the-full-comic-book-television-release-schedule.html> (2018. 04. 029.).

⁵⁶ SERCHAY 2010, i. m. 67.

gadták a pedagógusok, tudósok, könyvtárosok. Természetesen mindig maradnak és lesznek is olyanok, akik lenézik, vagy csak nem kedvelik a képregényeket; és azt a stigmát sem sikerült például még teljesen levetkőznie, hogy csak gyerekeknek és fiataloknak való műfaj. Mindenesetre elmondható, hogy a könyvtárakban már nem kérdés, hogy gyűjtsék-e legalább a GN kiadványokat, biztos és elismert helyük van a polcokon, és a füzeteket is valószínűleg főleg csak nehéz tárolhatóságuk és alapvető sérülékenységük miatt mellőzik.⁵⁷ A képregényégetések így már csak városi legendáknak hangzanak.

PALKOVICS, BRIGITTA ÉVA

Histoire des bandes dessinées

Les BD aux bibliothèques

L'objectif de mon étude est la présentation des transformations qu'a subies l'évaluation des bandes dessinées dans la sphère culturelle américaine, depuis la création du genre jusqu'à aujourd'hui. Je montrerai le chemin raboteux qui les menaient des kiosques de journaux jusqu'aux bibliothèques. Je m'appuierai sur la périodisation en usage de l'histoire des bandes dessinées: elle me permettra de traiter de la croisade anti-BD des premiers temps et de la canonisation ultérieure du genre.

Keywords: 20th century, Culture, library, USA, pop culture, comics.

⁵⁷ SCOTT 1990, i. m. 17.